

MAAKT HEROVERWEGING CAVEX-Schoorsteen EEN KANS?

Voorjaar 2011 diende de Stichting Fabrieksschoorstenen STIF een verzoek in om de schoorsteen met stookgebouw op het CAVEX-terrein, aan het Spaarne naast molen De Adriaan, aan te wijzen tot Gemeentelijk Monumenten. Deze grootste en oudste 'vierkante' schoorsteen is 'wegbestemd' in het recent door de gemeenteraad aangenomen bouwplan van Projectontwikkelaar De Principaal voor het zgn. Scheepsmakerskwartier.

De Stichting onderbouwt de aanvraag met haar rapportage dd. 27-4-2011 (zie bijlage). Volgens de Werkgroep Gebouw & Omgeving van de Historische Vereniging Haarlem heeft de gemeente deze aanvraag 'onvolledig onderbouwd' afgewezen! De Stichting Fabrieksschoorstenen neemt daar geen genoegen mee. Zij acht het van nationaal belang - dit voor Nederland unieke industriële erfgoed - te behouden. Op 23 november j.l. zond de Stichting een breder gemotiveerd verzoek de afwijzing te herzien.

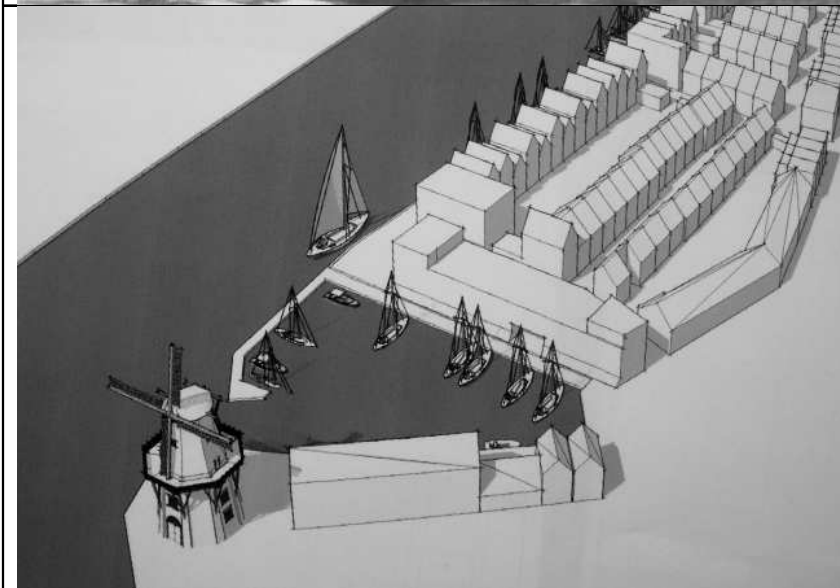
De Vereniging Haarlem schreef het college van B&W het verzoek tot heroverweging van harte te steunen.

Ter nadere overweging voegde de Vereniging daar aan toe:

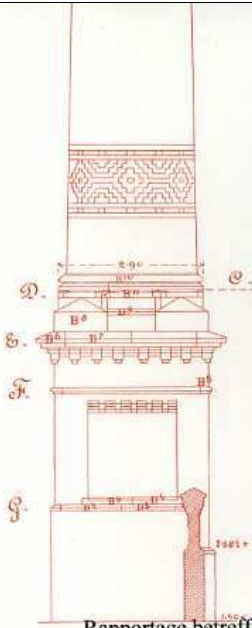
- Het schoorsteenonderzoek is relatief nieuw wat misschien verklaart waarom de schoorsteen alleen 'op afstand is geschouwd' bij de gemeentelijke verkenning.
- De schoorsteen vormt samen met de molen De Adriaan een ensemble van 'ruimtelijke kwaliteit' zoals uw Conceptnota Ruimtelijke Kwaliteit nastreeft (zie foto-bijlage).
- In de tentoonstelling 'Zicht op Haarlem 2009' is het ensemble rond De Adriaan opgenomen als zichtpunt no. 12 (zie bijlage).
- Aan uw ambtelijke staf is een alternatief van de St. Stad & Verkeer aangeboden dat het zuidelijke plandeel van het Scheepsmakerskwartier afsplitst. In de laatste, als bijlage toegevoegde schets zijn de aanbevelingen van de Havendienst verwerkt. Afsplitsing van het zuidelijke plandeel voorkomt dat de woningbouw in het Scheepsmakerskwartier belemmert wordt door werkzaamheden rond de schoorsteen.
- In de planontwikkeling Scheepsmakerskwartier lijkt het risico vuile grond onder de schoorsteen weinig gewogen. Behoud van de schoorsteen voorkomt goeddeels het vuile-grond risico.



De schoorsteen van
aannemerij Stoel zonder
de later opbouw. De
schoorsteen diende
waarschijnlijk voor het
branden van schelpen
tot schelpkalk.



Aanloophaven op de
zuidpunt van het
bouwplan
Scheepsmakers-
kwartier gaat ten koste
van de grootste èn
oudste vierkante
industrie schoorsteen
van Nederland



Stichting STIF

Voorzitter: A.J.Barnard
Oosteinde 13
7772 CA Hardenberg
Tel. 0523-261786 Fax 0523-260867

Secretaris: C.H.R.T.WeEVERS
Zomervaat 206 F
2033 DN Haarlem
Tel. 023 5353624

Onderwerp: Vierkante schoorsteen te Haarlem (Cavex) aan de
Harmenjansweg
Behandeld door: A.J.Barnard
Datum: 27-4-2011

Rapportage betreffende de schoorsteen van de voormalige bedrijfsgebouwen van Cavex te Haarlem, samengesteld in april als waardestelling.

Naar aanleiding van een vergaderbesluit van het bestuur van de Stichting Fabrieksschoorstenen geef ik u namens de stichting Fabrieksschoorstenen (STIF) een waardestelling over de bovenvermelde fabrieksschoorsteen te Haarlem.

ALGEMEEN: (ronde schoorstenen)

In Nederland zijn sinds ca. 1860, na de invoering van de strengpers in de steenbakkerijen, ruim 10.000 ronde fabrieksschoorstenen gebouwd, door een tweetal grote en een tiental kleine schoorsteenbouwbedrijven. Het aantal vierkante schoorstenen zal enkele honderden hebben bedragen.

De kleinere bedrijven betrokken hun radiaalstenen, zoals de schoorsteenstenen genoemd worden, hoofdzakelijk van de twee grote bedrijven te weten Canoy Herfkens uit Venlo en De Ridder uit Den Haag, welke naast de steenfabrieken elk een eigen afdeling schoorsteenbouw exploiteerden.

Van al deze schoorstenen zijn er in Nederland nog slechts een paar honderd over. Schoorstenen werden gebouwd in diverse hoogtes en uitvoeringen. Wanneer we selecteren op toegepaste versieringen in schoorstenen door middel van gekleurd metselwerk of siermetselwerk, dan blijven er nog een vijftigtal bijzonder exemplaren over.

Bij deze selectie onderscheiden we dus bijzondere van "normale" schoorstenen. Wanneer wij echter op het gebied van schoorstenen een collectie Nederland willen behouden/ samenstellen dan moet er gekeken worden naar alle representatieve voorbeelden van zowel bijzondere als standaard vormen, met als extra aandachtspunt: vierkante schoorstenen.

In de ruim twintig jaar persoonlijk onderzoek waarvan de laatste tien binnen het bestaan van de stichting STIF zijn er veel variaties in schoorsteenbouw ontdekt, met elk hun eigen specifieke kenmerken.

BESCHRIJVING :

De vierkante schoorsteen van Cavex is vermoedelijk gebouwd ten tijde van de oprichting en bouw van de timmermanswerkplaats met een handel in bouwmaterialen en trasfabriek met stoommachine. De eigenaar was Abraham Jacobus Stoel. De schoorsteen hoorde vrijwel zeker bij de genoemde stoommachine. Het terrein werd in 1867 aangekocht waarna de gebouwen gebouwd zijn, het is dus aannemelijk dat ook in die tijd de schoorsteen gebouwd is.

De schoorsteen is opgebouwd van waalformaat stenen. De schoorsteen kent geen enkele vorm van versiering met uitzondering van de functionele versiering ter versterking van de kop. De schoorsteen is van oorsprong vermoedelijk rond de 25 meter hoog geweest. De schoorsteen is gebouwd voor de tijd dat radiaalstenen algemeen in gebruik kwamen.

DATERING:

Daar deze schoorsteen niet in de lijsten van Nederlandse bouwers voorkomt is daaruit geen absoluut jaartal af te leiden.

Met redelijke zekerheid valt aan te nemen dat de schoorsteen is gebouwd ten tijde van de bouw van de stoominstallatie voor de trasfabriek rond 1867

ORIGINALITEIT :

Op grond van gegevens verzameld tijdens onderzoek naar schoorstenen in het algemeen moeten voet en kop als belangrijkste punten ten behoeve van de originaliteit genoemd worden, gezien de plaats en leeftijd van deze schoorsteen is er geen enkele aanwijzing om aan de originaliteit te twijfelen.

De schoorsteen heeft alle kenmerken passend bij het tijdsbeeld en de opgegeven datering van bouwjaar. De schoorsteen is in latere jaren hersteld op de oorspronkelijke wijze wat te zien is aan de iets andere structuur van steen en metselwerk van het bovenste gedeelte, boven het midden van de schacht.

WAARDESTELLING :

Op grond van de bovenstaande argumentatie is de schoorsteen authentiek en in de loop der jaren als basis onveranderd gebleven.

Voor het totaalbeeld van de waarde zijn een aantal criteria belangrijk zoals:

- De schoorsteen in de context van de nog aanwezige bedrijfsgebouwen.
In de naaste omgeving zijn nog delen van de oorspronkelijk gebouwen bewaard gebleven welke deels goed herkenbaar zijn .
- De sociaal-economisch geschiedenis van het bedrijf.
De naam Cavex is de laatste jaren de naam waarmee de schoorsteen geassocieerd wordt. Van oorsprong hoorde de pijp bij een industriële

onderneming onderdeel van de bedrijvigheid aan het Spaarne welk water voor aanvoer van goederen werd gebruikt.

- De waarde van het object binnen het stedelijk landschap.
Vanwege de fraaie ligging aan het Spaarne met naast zich de molen de Adriaan geeft het een mooi beeld van de oorspronkelijke bedrijvigheid. De technische vooruitgang spreekt ook uit het feit dat de overgang van windmolen naar stoommachine als aandrijfbron voor machines, op het terrein mooi weergegeven wordt, een voortgang in gebruik van techniek.
- Het draagvlak voor behoud en hergebruik.
De huidige aanpak met waar mogelijk herstel van het oude karakter van een deel van de bedrijfsgebouwen is een goed voorbeeld van hergebruik van oude gebouwen voor nieuwe functies. De bereidheid van historische geïnteresseerde verenigingen, en de eigenaar, om mee te werken aan het compleet houden van het geheel is een belangrijk onderdeel van het draagvlak voor behoud. De schoorsteen heeft een boven lokale waarde.
- De architectonische waarde.
Architectonisch is de schoorsteen niet bijzonder vormgegeven maar vanwege het functionele karakter van een schoorsteen in die tijd werd aan esthetiek weinig aandacht gegeven iets wat de schoorsteen juist zeer bijzonder maakt in deze puur functionele verschijningsvorm.

CONCLUSIE:

De schoorsteen van het Cavex terrein uit 1867 is zover nu bekend de oudste complete vierkante fabrieksschoorsteen van Nederland. Vierkante fabrieksschoorstenen uit de beginperiode zijn schaars. Naast Haarlem kent Roermond een authentieke vrijstaande vierkante fabrieksschoorsteen uit de beginperiode van de industrialisatie van rond 1920.

Alleen Maastricht kent een oudere vierkante pijp, uit 1857 maar deze is niet vrijstaand en vormt een geheel met het fabrieksgebouw. Alkmaar kent een oudere vierkante basis uit 1820 maar deze is in latere jaren deels vervangen met een nieuw opgebouwde ronde smacht.

De schoorsteen van het Cavex terrein is hierdoor uniek en zeldzaam te noemen. Wij als Stichting Fabrieksschoorstenen vinden de schoorsteen op grond van bovenstaande argumentatie en zeldzaamheid de status van Rijksmonument waardig. Daarom pleitten wij ervoor deze schoorsteen als Rijksmonument te beschouwen en vooruitlopend daarop als Gemeentelijk en/of Provinciaal monument aan te wijzen.

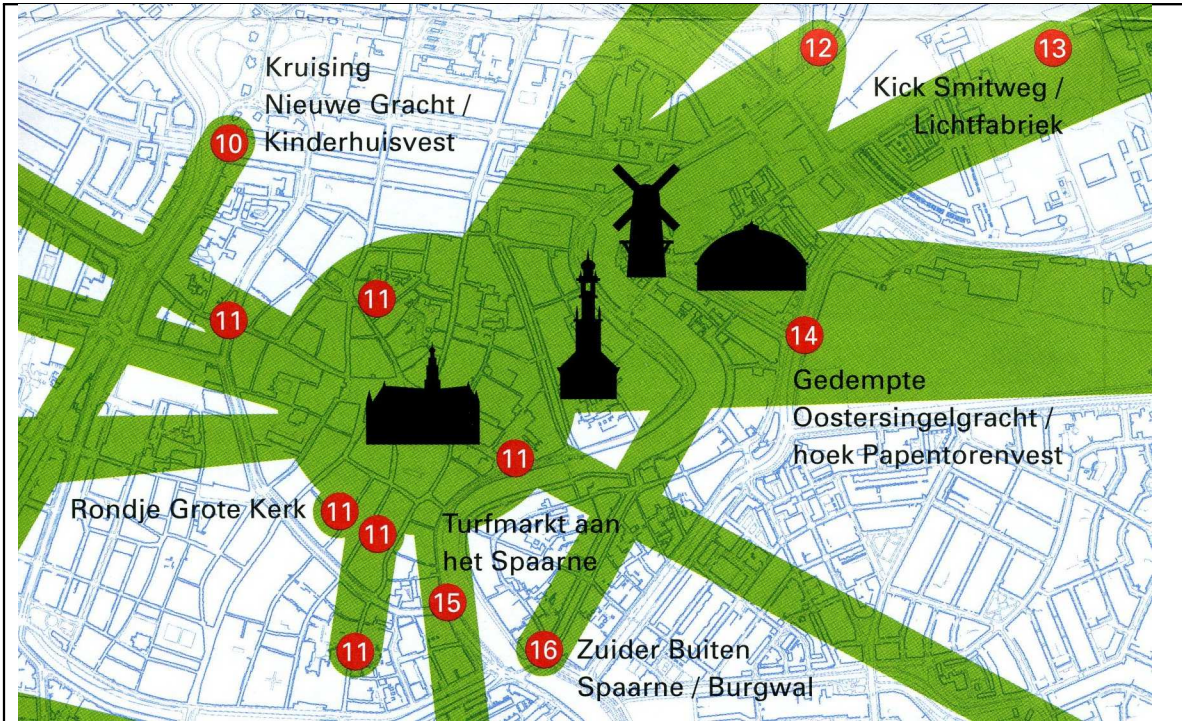
Met vriendelijke groet,

A.J. Barnard, voorzitter STIF





Ruimtelijke kwaliteit langs het Spaarne: Ensemble CAVEX, De Adriaan, Grote Kerk



Zichtpunt 12 naar de Grote Kerk, De Adriaan en de CAVEX-schoorsteen

2e Schiereiland Alternatief CAVEX-schoorsteen te Haarlem

- + ensemble/zicht De Adriaan-Schoorsteen behouden
- + gratis "Casco" voor boreaal enz.
- + wegvallen bodemsanering (PAK)
- + 40m minder kade te vernieuwen
- + 3 extra P-plaatsen
- + 300m² zonneterras aan Spaarne
- ÷ verlies 6 ligplaatsen

ontwerpend onderzoek
St. Stad & Verkeer
dat 14 sept '11 fotoschaal
110974 schier-eiland-ijf

